

UNIwersytet Medyczny w Lublinie

ZAKŁAD RENTGENODIAGNOSTYKI STOMATOLOGICZNEJ I SZCZĘKOWO-TWARZOWEJ

Kierownik: *Prof. dr hab. n. med. Ingrid Różyło-Kalinowska*
20-093 LUBLIN, ul. Doktora Witolda Chodźki 6, tel. (81) 502 18 00
e-mail: *rtg.stom@umlub.pl*

OCENA

rozprawy doktorskiej **lek. dent. Kacpra Łaganowskiego** z Klinika Stomatologii Zachowawczej i Endodoncji Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu pt.: „**Ocena potrzeb leczniczych pacjentów na przykładzie uniwersyteckiego ośrodka specjalistycznego w Poznaniu w latach 2017-2023**”.

Promotor: dr hab. n. med. Kacper Nijakowski

Wydawałoby się na pierwszy rzut oka, że ocena potrzeb leczniczych pacjentów na przykładzie uniwersyteckiego ośrodka specjalistycznego jest tematem, jakich wiele. Opracowania dotyczące prawidłowej identyfikacji potrzeb zdrowotnych populacji są niezwykle istotne, gdyż umożliwiają racjonalne dostosowanie zakresu udzielanych świadczeń oraz stanowią podstawę do podejmowania strategicznych decyzji w obszarze polityki zdrowotnej. Jednakże lek. dent. Kacper Łaganowski podszedł do tematu w sposób nowatorski biorąc pod uwagę nie tylko tradycyjne dane jak płeć czy wiek pacjenta, ale również wpływ zewnętrznych okoliczności na strukturę udzielania świadczeń zdrowotnych w Uniwersyteckim Centrum Stomatologii i Medycyny Specjalistycznej w Poznaniu. Recenzja rozprawy doktorskiej nie jest miejscem na rozważania filozoficzne, jednakże nie można odmówić sobie refleksji, że jeszcze 6 lat temu nikt nie przypuszczałby, że w Polsce i na świecie będziemy musieli zmierzyć się z następstwami bezprecedensowych wydarzeń. Należą do nich pandemia COVID-19 oraz eskalacja konfliktu zbrojnego w Ukrainie, którego początków należy dopatrywać się już w roku 2014. Jeszcze na początku marca 2020 roku nie wyobrażaliśmy sobie, że może dojść do zamknięcia granic, zamrożenia ruchu lotniczego, nie znaliśmy pojęcia *lockdown*, a poza pracownikami ochrony zdrowia i pacjentami z grup ryzyka mało kto korzystał na co dzień z maseczek chirurgicznych czy środków do dezynfekcji w dużych ilościach. Jeszcze większym szokiem było wkroczenie wojsk rosyjskich do Ukrainy 24 lutego 2022 r. Wydawało się, że 80 lat po dramacie II wojny światowej ludzkość zmądrzała i dojrzała do życia w pokoju, a tragedia zniszczeń wojennych już się nie powtórzy w skali globalnej. Tymczasem w Polsce jesteśmy świadkami następstw konfliktu zbrojnego na wielu płaszczyznach, w tym w zakresie potrzeb zdrowotnych uchodźców wojennych z Ukrainy. Z tego

względem tematu pracy, jakim jest ocena potrzeb leczniczych pacjentów na przykładzie uniwersyteckiego ośrodka specjalistycznego w Poznaniu w latach 2017-2023 uważam za trafnie dobrany i ważny nie tylko z naukowego punktu widzenia, ale także, a może nawet przede wszystkim, z uwagi na aspekt praktyczny, tak istotny w naukach medycznych, i często niedoceniany – społeczny.

W ostatnich latach tradycyjna, znana od lat, forma książkowa rozprawy doktorskiej została praktycznie całkowicie wyparta przez doktoraty oparte na opublikowanych już pracach naukowych w renomowanych czasopismach. Tym samym recenzent rozprawy doktorskiej jest kolejną osobą, która analizuje manuskrypty składające się na rozprawę doktorską i jest świadomy, że skoro zostały one opublikowane, oznacza to, że przeszły już przez tekę redakcyjną redaktora naczelnego, redaktora działu oraz ręce co najmniej dwóch niezależnych recenzentów. W związku z tym główny trud recenzji samej rozprawy doktorskiej związany jest z krytyczną oceną ważności podjętego tematu badań, jak też formy, w której Doktorant zebrał w spójną całość omówienie prac zebranych w cykl tematyczny.

Przedstawiona do oceny rozprawa pod tytułem jak na wstępie liczy 91 stron wydruku komputerowego, którego podstawą są trzy artykuły - dwa oryginalne, obydwa opublikowane w recenzowanych czasopismach z Listy Filadelfijskiej, oraz artykuł poglądowy zamieszczony na łamach najstarszego polskiego czasopisma stomatologicznego, organu Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego, wydawanego nieprzerwanie od 1948 roku, obecnie ukazującego się w języku angielskim pod tytułem „Journal of Stomatology”.

Na cykl składają się następujące publikacje:

- **Łaganowski K**, Ortarszewska M, Czajka-Jakubowska A, Surdacka A, Nijakowski K. Long-term impact of the COVID-19 pandemic on dental care delivery in Poland: a single-center retrospective analysis. *International Dental Journal*. 2025; 75(3): 1544-1553. doi: 10.1016/j.identj.2025.02.024.
- **Łaganowski K**, Ortarszewska M, Cieślik K, Jankowski J, Nijakowski K. Factors Influencing the choice of conservative and surgical procedures in dental patients from Poland: a single-center retrospective analysis. *Journal of Clinical Medicine*. 2025; 14(5): 1508. doi: 10.3390/jcm14051508.
- **Łaganowski K**, Majewski J, Nijakowski K. Dental care delivery in the context of the COVID-19 pandemic – a bibliometric analysis and review of emerging trends. *Journal of Stomatology*. 2025; 78(4). doi: 10.5114/jos.2025.151097.

Łączna punktacja przedstawionego cyklu prac wynosi IF 6,2 i 260 punktów wg wykazu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Z załączonych

oświadczeń współautorów jasno wynika, że samodzielne i możliwe do wyodrębnienia części wyżej wymienionych publikacji wykazują indywidualny wkład lek. dent. Kacpra Łaganowskiego w opracowywanie koncepcji, projektowanie badań i wykorzystanych metod, zbieranie danych, opracowanie i interpretację wyników, ich prezentację w formie pisemnej i graficznej czy też przegląd piśmiennictwa. Należy podkreślić, że we wszystkich pracach stanowiących cykl Kandydat jest pierwszym autorem. Doktorant jest współautorem łącznie 7 publikacji o sumarycznym IF 10,814 i punktacji MNiSW 535 oraz 10 doniesień zjazdowych.

Układ pracy jest następujący: rozpoczyna ją indeks skrótów ułatwiający zapoznanie się z treścią rozprawy, następnie zamieszczony jest wykaz prac naukowych, które złożyły się na dzieło, wstęp, założenia i cele pracy, omówienie publikacji składających się na przedstawiony do recenzji cykl, i wnioski. W dalszej kolejności Autor zamieścił spis piśmiennictwa oraz streszczenie w języku polskim i angielskim (Summary), Rozprawę zamykają dołączone oświadczenia współautorów oraz oświadczenie Komisji Bioetycznej.

Na uwagę zasługuje wstęp pracy, stanowiący logiczną całość, która zawiera uzupełniające się treści i dobrze wprowadza czytelnika w tematykę publikacji pełnotekstowych składających się na rozprawę doktorską. Wstęp wyraźnie wskazuje, że Doktorant został dobrze przygotowany do prowadzenia badań naukowych. Po rozdziale Założenia i cele pracy następuje wyczerpujące omówienie trzech publikacji.

Przedstawione artykuły przygotowane zostały w oparciu o typowy układ manuskryptów dla odpowiednio, prac oryginalnych i poglądowych. W podsumowaniu tej części recenzji pragnę pokreślić, że bardzo wysoko oceniam prace składające się na dzieło zgłoszone jako rozprawa doktorska. Spełniają one warunki cyklu, są związane tematycznie i komplementarne. Należy zwrócić uwagę na bardzo wysoką punktację tych publikacji – łącznie 6,2 IF dla prac oryginalnych i 260 punktów MNiSW.

Omówienie publikacji przedstawię zgodnie z kolejnością ich prezentacji w tekście rozprawy doktorskiej.

Celem pierwszego zaprezentowanego badania była retrospektywna analiza długoterminowego wpływu pandemii COVID-19 na zakres oraz charakter świadczeń stomatologicznych realizowanych w uniwersyteckim ośrodku specjalistycznym w Poznaniu. Ponadto Autorzy uwzględnili wpływ inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz związany z nią napływ uchodźców przez granicę polsko-ukraińską. Stwierdzono, że co roku zauważalny był spadek liczby pacjentów w trzecim kwartale, co odpowiada okresowi urlopowemu. Autorzy podają, że ma to związek z wyjazdami wakacyjnymi pacjentów, ale na pewno przyczynił się do tego także wypoczynek letni lekarzy, gdyż zazwyczaj w okresie

bez zajęć dydaktycznych obsada dentystów przyjmujących w poradniach jest także mniejsza. Spadek ten nie wystąpił w lecie roku 2022, a więc po przyjęciu do Polski fali uchodźców z Ukrainy. Wyraźnie więcej wizyt odnotowywano regularnie na przełomie lat – pod koniec i na początku każdego roku kalendarzowego. Nie dziwi, że największy spadek liczby przyjęć odnotowano podczas pierwszej fali pandemii COVID-19, szczególnie w drugim kwartale 2020 roku, w związku z obostrzeniami pandemicznymi. W okresie przedpandemicznym dominowały procedury zachowawcze oraz endodontyczne, podczas gdy udział zabiegów chirurgicznych był mniejszy. Tendencja ta utrzymała się również w okresie postpandemicznym, a różnice były statystycznie istotne. W tym miejscu nasuwa się pytanie o strukturę finansowania usług świadczonych przez lekarzy dentystów zatrudnionych w UCSiMS. W moim macierzystym Uniwersyteckim Centrum Stomatologicznym Uniwersytetu Medycznego w Lublinie świadczone są usługi w ramach kontraktu z NFZ, realizowane świadczenia komercyjne oraz te udzielane przez studentów w ramach zajęć dydaktycznych za symboliczną opłatą. Również obserwujemy cykliczny spadek liczby usług świadczonych w okresie wakacyjnym, ale nierzadko mniejsza liczba porad udzielana jest też pod koniec roku, gdy zasoby finansowe w ramach NFZ są już w większości wykorzystane, a na refundację nadwykonań coraz trudniej liczyć. Wyniki z ośrodka poznańskiego wskazują, że zarówno pandemia COVID-19, jak i napływ uchodźców z Ukrainy w istotnym zakresie wpłynęły na funkcjonowanie polskiego systemu ochrony zdrowia, w tym również na działalność UCSiMS w Poznaniu. Na szczególne uznanie zasługuje benedyktyńska praca, którą wykonał Doktorant analizując aż 342 112 rekordów medycznych pacjentów leczonych w UCSiMS w Poznaniu w okresie od 1 stycznia 2017 roku do 31 grudnia 2023 roku. Świadczy to o niezwykle wręcz pasji naukowej lek. dent. Kacpra Łaganowskiego, który musiał poświęcić mnóstwo czasu na zebranie danych. Jednakże wnioski wyciągnięte na podstawie analizy statystycznej tak ogromnego materiału są niezwykle wiarygodne.

Niemniej jednak jako radiolog odczuwam pewien niedosyt w odniesieniu do omówienia liczby wykonanych zdjęć rentgenowskich. W tabeli 1 zawarte są dane liczbowe dotyczące zdjęć zębowych i pantomograficznych, w tabeli 2 dane standaryzowane, zaś w tekście publikacji odnalazłam jedynie dwie wzmianki o badaniach obrazowych. Pierwsza z nich to informacja, że znacznie spadła liczba zdjęć zębowych, zabrakło natomiast wyjaśnienia, że wytyczne i zalecenia gremiów lekarskich i towarzystw naukowych zawierały zapisy rekomendujące ograniczania wykonywania zdjęć wewnątrzustnych ze względu na większą możliwość transmisji patogenu. Zalecano natomiast wykonywanie zdjęć pantomograficznych, gdyż podczas pozycjonowania i ekspozycji jest znacznie mniejszy kontakt ze śliną pacjenta. Druga uwaga dotycząca diagnostyki radiologicznej zawiera stwierdzenie, że wzrost liczby badań obrazowych korelował ze wzrostem liczby zaawansowanych procedur chirurgicznych. W tym miejscu oczekiwałabym wyjaśnienia, czy wspomniane badania obrazowe to były zdjęcia wewnątrzustne, pantomograficzne, czy może tomografia stożkowa

(CBCT) zlecana w przypadkach chirurgicznych i skomplikowanych endodontycznych, gdy objawy kliniczne nie korelują z objawami radiologicznymi obserwowanymi na radiogramach.

Druga z prac tworzących cykl składający się na rozprawę doktorską to retrospektywna analiza wpływu wybranych czynników indywidualnych, w szczególności płci oraz wieku, na wybór określonych procedur stomatologicznych. Również w tej pracy materiał był ogromny i liczył 182 654 rekordów medycznych. Warto podkreślić, że w badaniach uzgodniono wyłącznie te oddziały ambulatoryjne, które funkcjonowały nieprzerwanie, również w czasie pandemii COVID-19 w 2020 roku. Wyniki badania były zgodne z dostępnym piśmiennictwem, gdyż wykazano, że kobiety oraz młodszy pacjenci częściej korzystają z stomatologicznych świadczeń profilaktycznych oraz procedur z zakresu stomatologii odtwórczej. Mężczyźni natomiast częściej zgłaszają się z powodu bólu zębów, a w jego następstwie poddają się interwencjom endodontycznym i zabiegom chirurgicznym. Ponadto analiza wykazała, że wraz z wiekiem pacjenta obserwuje się wzrost częstości zabiegów chirurgicznych przy jednoczesnym spadku odsetka procedur z zakresu stomatologii zachowawczej.

Trzecia i ostatnia praca budująca cykl została oparta na analizie bibliometrycznej piśmiennictwa dotyczącego wpływu pandemii COVID-19 na funkcjonowanie systemu opieki stomatologicznej. Stwierdzono, że pandemia COVID-19 wywarła głęboki, wielowymiarowy wpływ na system opieki stomatologicznej. Nie tylko w Polsce doszło do znaczących zmian w świadczeniu usług, organizacji pracy oraz zachowaniach pacjentów. W okresie pierwszej fali pandemii globalnie ograniczono dostęp do planowych i profilaktycznych świadczeń stomatologicznych, koncentrując się niemal wyłącznie na doraźnym leczeniu bólu i stanów nagłych. Towarzyszył temu wzrost obciążeń psychicznych zarówno wśród personelu stomatologicznego, jak i pacjentów. Mimo chaosu informacyjnego na początku pandemii COVID-19, środowisko stomatologiczne na całym świecie wykazało się pewną dozą odporności i zdolnością adaptacji, wdrażając procedury bezpieczeństwa mające na celu ograniczenie transmisji SARS-CoV-2. Kluczowe znaczenie odegrały: stosowanie rozszerzonych środków ochrony indywidualnej, wprowadzenie kontroli środowiskowej, systematyczny triaż pacjentów oraz rozwój telemedycyny stomatologicznej. Działania te umożliwiły utrzymanie ciągłości opieki przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa epidemiologicznego. Kluczowe jest podkreślenie, że lek. dent. Kacper Ługanowski poddał piśmiennictwo wyjątkowo starannej analizie korzystając z narzędzia bibliometrycznego opracowanego przez Centrum Badań nad Nauką i Technologią Uniwersytetu w Lejdzie w Holandii. Dzięki temu wraz z gronem współautorów przygotował pracę wykraczającą poza ramy typowej publikacji poglądowej, generując także mapy cytowań i występowania słów kluczowych, na których wielkość okręgu oznaczała liczbę publikacji, a odległość między okręgami tego samego koloru podobieństwo tematyczne.

Chciałam z ogromną satysfakcją podkreślić, że rozprawa jest niezwykle starannie zredagowana, zarówno pod względem poprawności językowej, warsztatu pisarskiego Doktoranta, jak i formy edytorskiej. Zdarza się to coraz rzadziej, aby adepci nauk medycznych biegle posługiwali się językiem ojczystym, gdyż wymaga się od nich publikowania w języku angielskim i w codziennej pracy naukowej nie piszą już manuskryptów w języku polskim. Tym bardziej doceniam wysiłek włożony przez lek. dent. Kacpra Łaganowskiego pod baczным okiem promotora, dr hab. n. med. Kacpra Nijakowskiego, w zredagowanie niniejszej rozprawy.

Drobne uwagi, które nasunęły mi się w trakcie czytania rozprawy, są pokłosiem dociekliwości recenzenta i w zupełności nie wpływają na jej wartość merytoryczną. Samą pracę oceniam bardzo pozytywnie, co uczynili także recenzenci 3 publikacji składających się na cykl budujący rozprawę doktorską, dopuszczając je do druku na łamach prestiżowych czasopism.

Reasumując, w moim przekonaniu lek. dent. Kacper Łaganowski osiągnął zamierzony cel pracy, a otrzymane przez niego wyniki są cenne zarówno z punktu widzenia naukowego, jak i praktycznego.

Uważam, że przedstawiona rozprawa, pod tytułem jak na wstępie, spełnia wszelkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim w świetle art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i na tej podstawie składam do Rady Kolegiów Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu wnioski o dopuszczenie **lek. dent. Kacpra Łaganowskiego** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Równocześnie oceniając bardzo wysoko przedstawioną dysertację i biorąc pod uwagę:

- nowatorski charakter rozprawy w przedstawionej dziedzinie wiedzy stomatologicznej nie tylko w naszym kraju, ale i na forum międzynarodowym,
- opracowaną metodologię,
- niezwykle wnikliwą analizę statystyczną otrzymanych wyników,
- bardzo istotne wyniki dla praktyki klinicznej i socjoekonomicznej,
- opracowanie na wysokim poziomie naukowym,
- bardzo wysokie wskaźniki bibliometryczne publikacji pełnotekstowych składających się na cykl zgłoszony jako rozprawa doktorska,

pragnę również przedstawić Wysokiej Radzie Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu wnioski o jej wyróżnienie.

Lublin, 28 lipca 2025 r.

In gub Ryszard Kucharski